

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО ТА БЕЗПЕКОВОГО КОМПЛЕКСУ ЯК МАГІСТРАЛЬНА ЛАНКА ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

©2023 МАТРУНЧИК Д. М.

УДК 339.9(477)
JEL Classification: L64

Матрунчик Д. М.

Модернізація оборонно-промислового та безпекового комплексу як магістральна ланка інноваційної трансформації поствоєнної економіки регіонів України

Обґрунтовано, що модернізація оборонно-промислового та безпекового комплексу є магістральною ланкою інноваційної трансформації національної та регіональної економіки у воєнний та поствоєнний період. Дослідження показали, що в системі академічної та галузевої вітчизняної науки сформовано вагомий потенціал фундаментальних і прикладних досліджень у сфері озброєнь, військової техніки та безпекових технологій, що виступає базовою детермінантою інноваційної трансформації національної економіки та економіки окремих регіонів шляхом модернізації оборонно-промислового та безпекового комплексу. Встановлено, що сприятливими передумовами модернізації оборонно-промислового та безпекового комплексу України виступають: розгалужена мережа науково-дослідних і науково-виробничих установ, котрі спеціалізувалися на проектуванні нових видів озброєнь і військової техніки; потужний дослідницький та інженерний кадровий потенціал оборонно-промислового комплексу; наявність промислових потужностей по виробництву продукції військового спрямування; достатня ресурсна база для забезпечення повного циклу виробництва окремих видів озброєнь та військової техніки (наявність виробництв чорних і кольорових металів, різноманітних видів продукції електроніки та оптики). Виявлено, що відновлення взаємозв'язку між сферою досліджень і розробок оборонного та безпекового спрямування та розвитком виробництва озброєнь, військової техніки та безпекових технологій дозволить забезпечити оновлення оборонно-промислового та безпекового комплексу на новій техніко-технологічній основі, що сприятиме зростанню внутрішнього попиту на вітчизняну металопродукцію, трансферу передових іноземних оборонних та безпекових технологій, прискореному розвитку вітчизняної електроніки та інших суміжних до оборонно-промислового комплексу галузей, розвитку цифрових технологій. Встановлено, що Україна користується широкою підтримкою коаліції країн Заходу, яка створює сприятливі передумови для трансферу сучасних іноземних оборонних та безпекових технологій останніх поколінь, що дасть змогу у короткостроковій перспективі налагодити виробництво сучасних озброєнь і військової техніки на вітчизняних підприємствах оборонно-промислового сектора.

Ключові слова: інноваційна трансформація, модернізація, трансфер, оборонно-промисловий комплекс, регіональний господарський комплекс, старопромислові регіони.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-3-81-87>

Рис.: 3. **Бібл.:** 8.

Матрунчик Дмитро Миколайович – кандидат технічних наук, докторант кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет (вул. Львівська, 75, Луцьк, 43018, Україна)

E-mail: vadba@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8173-2582>

UDC 339.9(477)
JEL Classification: L64

Matrunchik D. M. Modernization of the Military-Industrial and Security Complex as the Main Link in the Innovative Transformation of the Post-War Economy of the Regions of Ukraine

It is substantiated that the modernization of the military-industrial and security complex is the main link in the innovative transformation of the national and regional economy in both the wartime and the post-war periods. Studies have shown that in the system of academic and sectoral domestic science, a significant potential for fundamental and applied research in the field of armaments, military equipment and security technologies is formed, which implies the basic determinant of innovative transformation of the national economy and the economy of individual regions through the modernization of the military-industrial and security complex. It is determined that the favorable prerequisites for the modernization of the military-industrial and security complex of Ukraine are: an extensive network of research and production institutions that specialized in the design of new types of weapons and military equipment; powerful research and engineering human resources of the military-industrial complex; availability of industrial capacities for the production of military products; sufficient resource base to ensure a full cycle of production of certain types of weapons and military equipment (availability of production of ferrous and non-ferrous metals, various types of electronics and optics products). It is found that the restoration of the relationship between the sphere of research and development of defense and security direction and the development of the production of weapons, military equipment and security technologies will ensure the renewal of the military-industrial and security complex on a new technical and technological basis, and this will contribute to the growth of domestic demand for domestic metal products, the transfer of advanced foreign defense and security technologies, the accelerated development of domestic electronics and other industries related to the military-industrial complex, and the development of digital technologies. It is determined that Ukraine enjoys the broad support of the coalition of Western countries, which creates favorable conditions for the transfer of modern foreign defense and security technologies of the latest generations, which will allow to establish the production of modern weapons and military equipment at domestic enterprises of the defense-industrial sector in the short term.

Keywords: innovative transformation, modernization, transfer, military-industrial complex, regional economic complex, old industrial regions.

Fig.: 3. **Bibl.:** 8.

Matrunchyk Dmytro M. – Candidate of Sciences (Engineering), Candidate on Doctor Degree of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University (75 Lvivska Str., Lutsk, 43018, Ukraine)

E-mail: vadba@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8173-2582>

Вступ. Розвиток національного господарства в останні десятиліття показав, що у спектрі пріоритетів державної економічної політики модернізація вітчизняного оборонно-промислового та безпекового комплексів не отримала належного місця як в частині зміцнення обороноздатності країни, так і в частині нарощення перспективного сегмента експортного потенціалу. Були втрачені великі можливості для входження у глобальні ланцюги доданої вартості ринку озброєнь та військової техніки, оскільки Україна все мала для того, щоб вийти на світові ринки з сучасними видами перерахованої продукції військового призначення: розгалужена мережа науково-дослідних і науково-виробничих установ, котрі спеціалізувалися на проектуванні нових видів озброєнь та військової техніки; потужний дослідницький та інженерний кадровий потенціал оборонно-промислового комплексу; наявність достатніх промислових потужностей по виробництву продукції військового спрямування; достатня ресурсна база (виробництва чорних і кольорових металів, різноманітних видів продукції електроніки та оптики). Водночас додаткові потужності в оборонно-промисловому комплексі створювали додаткові потужності у суміжних галузях, а також прискорювали інноваційні процеси у цих ланках національного господарства. З огляду на виклики воєнного та поствоєнного часу модернізація оборонно-промислового та безпекового комплексів має виступати магістральною ланкою інноваційної трансформації національної економіки та окремих регіонів.

Метою статті є аналіз динаміки публічних витрат на оборону та у діяльність у сфері безпеки у довоєнний період, а також обґрунтування напрямів забезпечення взаємозв'язку між дослідженнями і розробками у сфері оборони та розвитком озброєнь, військової техніки та безпекових технологій в період поствоєнної відбудови країни.

У працях Г. Андрощука, В. Бадріака, О. Балуєвої, В. Бегми, Н. Гаврилової, В. Горбуліна, В. Ляшенко, А. Онуфрійчук, О. Сальнікової, А. Шевцова, В. Шемаєва та інших [1–7] розглядаються сучасні тенденції розвитку оборонно-промислового комплексу України, обґрунтовуються пріоритети переорієнтації діяльності оборонної промисловості України через агресію РФ, виокремлюються проблеми державного регулювання цін на продукцію оборонно-промислового комплексу України, розкриваються передумови трансферу технологій в оборонно-промисловому комплексі нашої країни. Водночас потребують подальшого обґрунтування перспективи модернізації оборонно-промислового та безпекового комплексу у воєнний та поствоєнний період як складової інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів, щоб сформува-

ти умови для нарощення потужностей в цьому комплексі, а це дасть змогу створити додаткові замкнені цикли в системі розширеного відтворення економіки регіонів України.

Необхідність розгрому збройних формувань російського агресора вимагає модернізації національного оборонно-промислового та безпекового комплексу. Сприятливими передумовами для прискорення інноваційних процесів у цьому комплексі є позитивна динаміка фінансування публічних витрат на оборону та діяльність у сфері безпеки. У 2007–2021 роках, особливо у 2014–2021 роках, спостерігається висхідна тенденція у сукупних публічних витратках на оборону та в діяльність у сфері безпеки держави, яка також пов'язана зі зміцненням обороноздатності країни. Якщо у 2007 році сукупні публічні витратки на оборону становили 9,4 млрд грн, у 2010 році – 11,4 млрд грн, у 2014 році – 27,4 млрд грн, у 2018 році – 97 млрд грн, то у 2021 році – 127,5 млрд грн (рис. 1).

Загалом у 2021 році порівняно з 2007 роком сукупні публічні витрати в оборону зросли у більш як у 13 разів. Зростання абсолютної суми публічних витратків на оборону також призвело до збільшення їх питомої ваги у сукупних публічних витратках. Зокрема, у 2007 році питома вага оборони у сукупних публічних витратках становила 4,16 %, у 2010 році – 3,02 %, у 2014 році – 5,24 %, у 2018 році – 7,76 %, у 2021 році – 6,91 %. Також у 2021 році порівняно з 2007 роком питома вага діяльності у сфері безпеки держави, яка безпосередньо пов'язана з обороною, зросла з 0,84 % до 1,14 %.

Особливістю інноваційної трансформації національної економіки в цілому та економіки регіонів зокрема виступає фактичне та реальне зростання бюджетних витратків на фінансування розвитку озброєнь та військової техніки Збройних Сил України. У 2012 році сума фактичних витратків на фінансування розвитку озброєнь та військової техніки Збройних Сил України становила 0,89 млрд грн, у 2014 році – 0,65 млрд грн, у 2015 році – 5,7 млрд грн, у 2016 році – 5,8 млрд грн, у 2017 році – 6,7 млрд грн, у 2018 році – 18,4 млрд грн, у 2019 році – 19,2 млрд грн, у 2020 році – 25,6 млрд грн, у 2021 році – 24,8 млрд грн. Загалом у 2021 році сума фактичних бюджетних витратків на фінансування розвитку озброєнь та військової техніки Збройних Сил України порівняно з 2012 роком зросла більш як у 27 разів (рис. 2).

Багаторазове зростання суми фактичних витратків на фінансування розвитку озброєнь та військової техніки Збройних Сил України також забезпечило збільшення суми цих витратків у порівнянних цінах на початок 2012 року. Зростання абсолютних значень витратків на фінансування розвитку озброєнь та військової техніки Збройних Сил

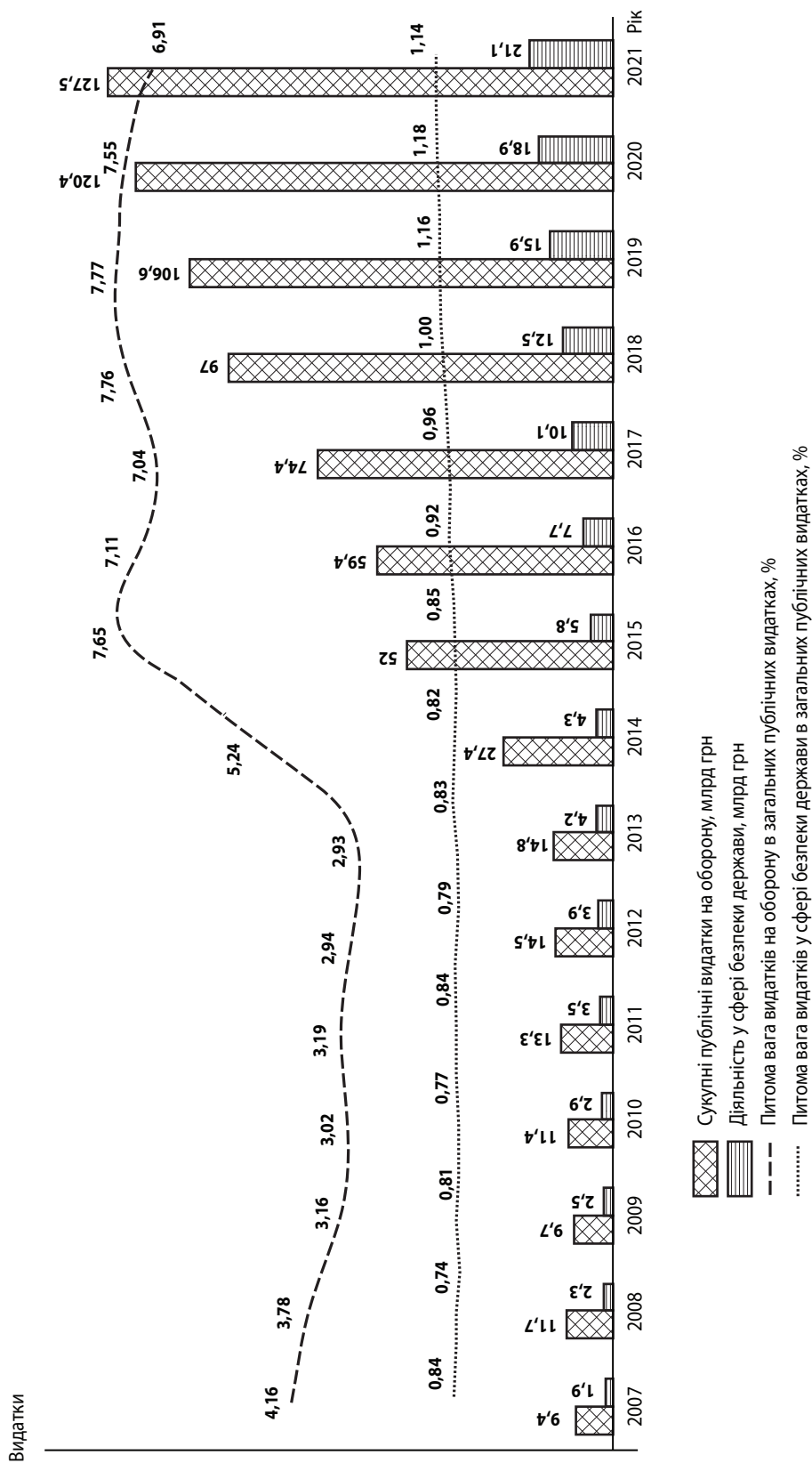

Рис. 1. Публічні видатки на оборону та діяльність у сфері безпеки держави та їх питома вага у сукупних публічних видатках по Україні в цілому у 2007–2021 рр.

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України

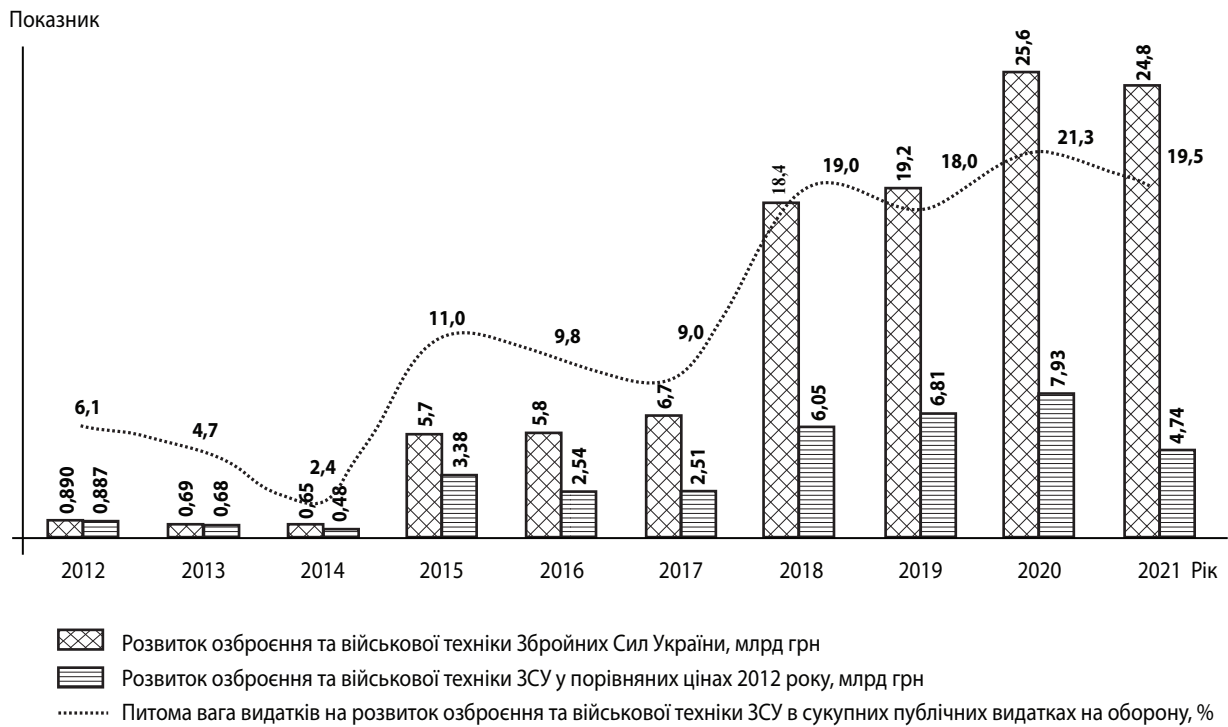

Рис. 2. Фінансування розвитку озброєнь і військової техніки Збройних Сил України за рахунок Зведеного бюджету України*

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України

*Примітка:

з 2018 року враховано видатки на розвиток, закупівлю, модернізацію та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання;

за 2021 рік взято планові видатки на розвиток, закупівлю, модернізацію та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання

України призвело до підвищення їх питомої ваги у сукупних публічних видатках на оборону. Якщо у 2012 році питома вага видатків на розвиток озброєнь та військової техніки в сукупних публічних видатках на оборону становила 6,1 %, у 2013 році – 4,3 %, у 2014 році – 2,4 %, у 2015 році – 11,0 %, у 2016 році – 9,8 %, у 2018 році – 19,0 %, у 2019 році – 18,0 %, у 2020 році – 21,3 %, то у 2021 році – 19,5 %. У 2021 році порівняно з 2012 роком питома вага видатків на розвиток озброєнь та військової техніки в сукупних публічних видатках на оборону зросла на 13,4 %.

Нарощення видатків на розвиток озброєнь та військової техніки у 2012–2021 роках створює сприятливі передумови для відродження вітчизняного оборонно-промислового комплексу. Виходячи з того, що в системі академічної та галузевої вітчизняної науки сформовано вагомий потенціал фундаментальних і прикладних досліджень у сфері озброєнь, перспективною складовою інноваційної трансформації національної економіки та економіки окремих регіонів слід розглядати відновлення потенціалу виробництва сучасних видів озброєнь та військової техніки. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України, яка затверджена у 2021 році Указом Президента України, передбачає впровадження економічних механізмів стимулювання інноваційної діяльності, збільшення прибутковості, забезпечення стаłego фінансового стану підприємств оборонно-промислового комплексу, відновлення платоспроможності; інституційне забезпечен-

ня для впровадження інноваційних проектів та розвитку критичних технологій відповідно до найкращих світових практик, зокрема, з використанням механізмів державно-приватного партнерства [8].

Водночас потенційно саме публічні видатки на оборону вже у короткостроковій перспективі, а тим більше у поствоєнний період здатні забезпечити якісні зрушення не лише в динаміці інноваційно промислових підприємств, але і в нарощенні науково-технічного та інноваційного потенціалу країни та окремих регіонів. Це пов'язано з тим, що у 2007–2021 роках спостерігався висхідний тренд у динаміці сукупних публічних видатків на оборону та діяльність у сфері безпеки держави. Прискореними темпами видатки на оборону та виконання завдань національної безпеки зростали у 2014–2021 роках, починаючи з початку російського вторгнення на територію України. Основними складовими сукупних публічних видатків на оборону та діяльність у сфері безпеки держави виступають видатки на дослідження і розробки у сфері оборони і розвиток озброєнь, військової техніки та безпекових технологій. Прикметною рисою вказаних видатків є те, що розвиток озброєнь, військової техніки та безпекових технологій напряму пов'язаний з дослідженнями і розробками у сфері оборони (рис. 3).

З однієї сторони нарощення публічних видатків у дослідження і розробки у сфері оборони дасть змогу продукувати й апробувати нові види озброєнь і військової техніки,

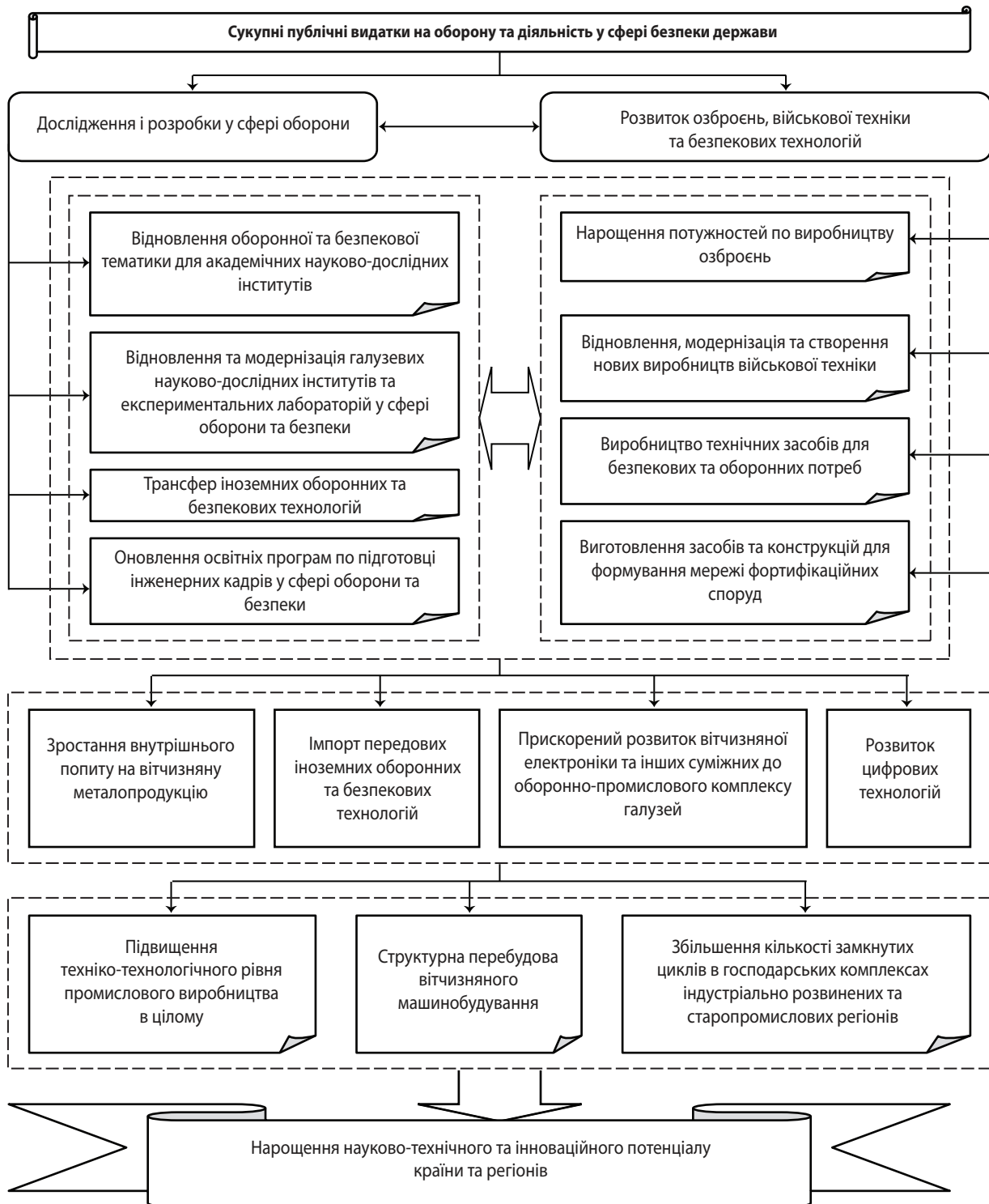

Рис. 3. Модернізація оборонно-промислового та безпекового комплексу як магістральної ланки інноваційної трансформації поствоєнної економіки регіонів України

Джерело: побудовано автором

а з іншої – активізує роботу академічних науково-дослідних інститутів та експериментальних лабораторій. Мережа академічних науково-дослідних інститутів тривалий період перебувала і перебуває у депресивному стані у зв'язку з відсутністю госпрозрахункової тематики, яка може бути відновлена за умови залучення інститутів, які спеціалізу-

ються на фізико-технічних проблемах і прикладних проблемах механіки та математики, до виконання оборонної та безпекової тематики.

У поствоєнний період, коли інноваційна трансформація економіки регіонів України має бути зорієнтована, в першу чергу, на зміцнення обороноздатності країни,

прискорене подолання наслідків руйнувань об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів житлової нерухомості, необхідною є імплементація сучасних форм посилення взаємозв'язку між науково-освітньою сферою, що продукує продуктивні та процесні інновації, та суб'єктами виробничого підприємництва, які різноманітні види інновацій оборонного та безпекового спрямування впроваджують у реальний сектор регіональних господарських комплексів. Такого роду взаємодія буде найбільш ефективною за умови розбудови регіональних інноваційних систем, які охоплюватимуть розгалужену мережу інфраструктурних ланок.

Сприятливим фактором активізації наукових досліджень і розробок у сфері оборони та безпеки є те, що в регіонах України сформована мережа закладів вищої освіти, академічних та галузевих науково-дослідних установ, дослідно-експериментальних підрозділів виробничих підприємств, консалтингових та інжинірингових агентств, котрі визначають науково-технічний та інноваційний потенціал розвитку національної економіки та регіональних господарських комплексів.

У попередні десятиліття на загальнонаціональному та регіональному рівнях не було сформовано сучасного інструментарію стимулювання інноваційної діяльності, що не дозволило використати значний потенціал продукування продуктивних та процесних інновацій оборонного та безпекового спрямування, а це не дало можливості підвищити рівень конкурентоспроможності національної економіки і зміцнити позиції країни на глобальному ринку озброєнь та військової техніки.

Прискорені темпи проектування та апробації нових видів озброєнь, військової техніки та сучасних технічних засобів для потреб національної безпеки також потребують відновлення та модернізації галузевих науково-дослідних інститутів та експериментальних лабораторій, котрі довели свою високу результативність функціонування в умовах командно-адміністративної економіки та в перехідний період.

В умовах децентралізації та євроінтеграції, коли регіони отримали розширений інституційний коридор для реалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку та входження у глобальні ланцюги доданої вартості, саме формування сучасних інноваційних систем через інноваційну трансформацію науково-навчального та виробничо-експериментального сегментів регіонального господарського комплексу дасть змогу використати наявні резерви та потенційні можливості щодо нарощення інноваційного потенціалу виробництва нових видів озброєнь та військової техніки.

Необхідно також виходити з того, що Україна користується широкою підтримкою коаліції країн Заходу, яка створює сприятливі передумови для трансферу сучасних іноземних оборонних та безпекових технологій останніх поколінь, що дасть змогу у короткостроковій перспективі налагодити виробництво сучасних озброєнь та військової техніки на вітчизняних підприємствах оборонно-промислового сектора.

Перераховані заходи мають також супроводжуватися оновленням освітніх програм по підготовці інженерних кадрів у сфері оборони та безпеки, щоб сформувати штат

висококваліфікованих спеціалістів для реалізації проектів виробництва оборонних і безпекових засобів.

Оновлення науково-дослідної та дослідно-конструкторської бази інноваційної діяльності у сфері безпеки та оборони і модернізація системи підготовки висококваліфікованих спеціалістів для роботи в оборонно-промисловому комплексі потрібні для того, щоб у найближчі роки забезпечити нарощення потужностей по виробництву озброєнь, відновлення, модернізацію та створення нових виробництв військової техніки, виробництво технічних засобів для безпекових та оборонних потреб, виготовлення засобів та конструкцій, необхідних для формування мережі фортифікаційних споруд.

Тобто розширене відтворення ресурсно-виробничого та інфраструктурного потенціалу виробництва озброєнь, військової техніки та безпекових технологій на основі інноваційних результатів відновлення діяльності системи науково-дослідних установ та дослідно-конструкторських підрозділів підприємств оборонно-промислового комплексу дасть змогу забезпечити зростання внутрішнього попиту на вітчизняну металопродукцію, що сприятиме зменшенню залежності вітчизняних металургійних підприємств від коливань кон'юнктури на світових ринках чорних та кольорових металів.

Також нарощення потужностей вітчизняного виробництва озброєнь, військової техніки та безпекових технологій сприятиме збільшенню імпорту передових іноземних оборонних і безпекових технологій, необхідних для виробництва готової продукції оборонного та безпекового спрямування, а це, своєю чергою, сприятиме позитивним зрушенням у структурі імпорту (зменшення частки непродуктивного імпорту внаслідок зростання питомої ваги сучасних технологій). Налагодження виробництва багатокomпонентних видів озброєнь та військової техніки прискорить розвиток вітчизняної електроніки та інших суміжних до оборонно-промислового комплексу галузей, а також дасть додатковий поштовх розвитку цифрових технологій.

Перераховані зрушення в оборонно-промисловому комплексі дадуть змогу підвищити техніко-технологічний рівень розвитку промислового виробництва України в цілому, оскільки у виробництві озброєнь та військової техніки використовуються технології останніх поколінь. Нарощення обсягів виробництва озброєнь, військової техніки та безпекових технологій сприятиме структурній перебудові вітчизняного машинобудування в напрямі зростання частки високотехнологічних галузей, що забезпечить позитивний кумулятивний вплив на ряд суміжних до оборонно-промислового комплексу ланок.

Як уже зазначалося нарощення обсягів виробництва продукції оборонно-промислового комплексу дасть змогу збільшити попит на вітчизняну металопродукцію і сформувати додаткові замкнуті цикли у господарських комплексах індустріально розвинених та старопромислових регіонів. В контексті розширення масштабів інноваційних трансформацій збільшення обсягів виробництва в оборонно-промисловому комплексі сприятиме нарощенню науково-технічного та інноваційного потенціалу країни та регіонів і підвищенню інноваційної спрямованості відтворювальних пропорцій в цілому.

Висновки. Військове вторгнення на територію України країни-агресора глобального масштабу призвело до численних людських жертв та значних руйнувань житлових та виробничих об'єктів, що вимагає негайного розроблення комплексного плану відбудови національної економіки вже у поствоєнний період, в першу чергу в частині зміцнення обороноздатності. Тому модернізація оборонно-промислового та безпекового комплексу виступає магістральною ланкою інноваційної трансформації національної економіки та регіональних господарських комплексів у воєнний та поствоєнний період як з точки зору зміцнення обороноздатності, так і з точки зору формування у індустріально розвинених, зокрема старопромислових регіонах, додаткових замкнених циклів у продуктових ланцюгах. Важливою складовою модернізації оборонно-промислового та безпекового комплексу є нарощення фінансових вливань у дослідження і розробки у сфері оборони, щоб забезпечити розвиток озброєнь, військової техніки та безпекових технологій на інноваційній основі. Нарощення обсягів фінансового забезпечення досліджень і розробок у сфері оборони дасть змогу відновити оборонну та безпекову тематику академічних науково-дослідних інститутів, модернізувати галузеві науково-дослідні інститути та експериментальні лабораторії у сфері оборони та безпеки, прискорити трансфер іноземних оборонних та безпекових технологій, оновити освітні програми по підготовці інженерних кадрів у сфері оборони та безпеки. Впровадження додаткових потужностей в оборонно-промисловий та безпековий комплекс на новій техніко-технологічній основі дасть можливість забезпечити структурну перебудову вітчизняного машинобудування та сформувати додатковий попит на металопродукцію українських підприємств. Для цього необхідно усунути дефіцит фінансування капітальних інвестицій у продукування та запровадження інноваційних розробок оборонного та безпекового спрямування шляхом диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення. Одним з поствоєнних викликів інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів слід розглядати за давню проблему браку інвестицій у технологічну модернізацію оборонно-промислового комплексу України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук Г. О. Трансфер технологій в оборонно-промисловому комплексі України: проблемні питання (I частина). *Наука, технології, інновації*. 2018. № 1. С. 62–71.
2. Бадрак В., Горбулін В. Розвиток оборонних технологій в Україні: від забезпечення оборони до економічного зростання. *Дзеркало тижня*. 11 червня 2020 року. URL: https://zn.ua/ukr/promyshliennost/rozvitok-oboronnih-tehnologiy-v-ukrayini-vid-zabezpechennya-oboroni-do-ekonomichnogo-zrostannya-350631_.html.
3. Балусєва О. В., Ляшенко В. І. Стан та передумови відродження оборонно-промислового комплексу України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 15. С. 74–81.
4. Бегма В. М., Шемаєв В. М., Онофрійчук А. П., Оболенська Т. Є. Переорієнтація діяльності оборонної промисловості України через агресію з боку РФ. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 2. С. 20–25.
5. Гаврилова Н. В., Петренко Л. М., Пітел Н. С. Міжнародне партнерство підприємств оборонно-промислового комплексу України: фінансово-економічні аспекти розвитку. *Центрально-український науковий вісник. Економічні науки*. 2021. Вип. 6 (39). С. 297–303.
6. Горбулін В. П., Шеховцов В. С., Шевцов А. І. Проблеми державного регулювання цін на продукцію оборонно-промислового комплексу України. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2. С. 112–118.
7. Сальнікова О. Ф. Сучасні тенденції розвитку оборонно-промислового комплексу України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=802>.
8. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України»». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#Text>.

REFERENCES

- Androshchuk, H. O. "Transfer tekhnologii v oboronno-promyslovomu kompleksi Ukrainy: problemni pytannia (I chastyna)" [Technology Transfer in the Defense-industrial Complex of Ukraine: Problematic Issues (Part I)]. *Nauka, tekhnologii, innovatsii*, no. 1 (2018): 62-71.
- Badrak, V., and Horbulin, V. "Rozvytok oboronnykh tekhnologii v Ukraini: vid zabezpechennia oborony do ekonomichnoho zrostannia" [Development of Defense Technologies in Ukraine: From Defense Provision to Economic Growth]. *Dzerkalo tyzhnia*. June 11, 2020 roku. https://zn.ua/ukr/promyshliennost/rozvitok-oboronnih-tehnologiy-v-ukrayini-vid-zabezpechennya-oboroni-do-ekonomichnogo-zrostannya-350631_.html
- Baluieva, O. V., and Liashenko, V. I. "Stan ta peredumovy vidrodzhennia oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy" [The State and Prerequisites for the Revival of the Defense-industrial Complex of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 15 (2017): 74-81.
- Behma, V. M. et al. "Pereoriientatsiia diialnosti oboronnoi promyslovosti Ukrainy cherez ahresiiu z boku RF" [Reorientation of the Defense Industry of Ukraine due to Aggression from the Russian Federation]. *Stratehichni priorytety*, no. 2 (2017): 20-25.
- Havrylova, N. V., Petrenko, L. M., and Pitel, N. S. "Mizhnarodne partnerstvo pidpriemstv oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy: finansovo-ekonomichni aspekty rozvytku" [International Partnership of Enterprises of the Defense and Industrial Complex of Ukraine: Financial and Economic Aspects of Development]. *Tsentrlnoukrajnskyi naukovyi visnyk. Ekonomichni nauky*, no. 6(39) (2021): 297-303.
- Horbulin, V. P., Shekhovtsov, V. S., and Shevtsov, A. I. "Problemy derzhavnoho rehuliuвання tsin na produktsiiu oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy" [Problems of State Regulation of Prices for Products of the Defense-industrial Complex of Ukraine]. *Stratehichni priorytety*, no. 2 (2014): 112-118.
- [Legal Act of Ukraine] (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#Text>
- Salnikova, O. F. "Suchasni tendentsii rozvytku oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy" [Modern Trends in the Development of the Defense-industrial Complex of Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. 2015. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=802>

Стаття надійшла до редакції 01.08.2023 р.